

Стойка Вікторія Степанівна¹

Stoika V.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF THE STATE REGULATION
OF TOURISM: LESSONS FOR UKRAINE

АНОТАЦІЯ:

Метою дослідження є організація державного регулювання туристичної діяльності в Україні та можливості її вдосконалення на основі вивчення досвіду провідних туристичних країн Європи. Обґрунтовано поняття та головну мету державного регулювання туристичної діяльності. Встановлено, що історія державного регулювання туристичної сфери в Україні свідчить про часту зміну та реорганізацію її центрального органу, що не сприяло розвитку туризму. Аналіз ролі держави в організації й розвитку туристичної діяльності в різних країнах світу дозволив виділити чотири типи моделей державної участі в регулюванні туризму як складової економіки даних країн: американську, бюджетотворюючу, європейську та змішану. Досвід провідних туристичних країн (Франції, Іспанії, Великобританії та Італії) переконує в необхідності ефективної побудови державних органів, відповідальних за розвиток даної галузі. Ефективна організація туризму в країні та її державне регулювання, співпраця з недержавними інституціями, активне просування національного туристичного продукту, здійснення дієвої рекламно-інформаційної діяльності, розвинена туристична інфраструктура сприяють зацікавленості такою державою з боку туристів та притоку грошових ресурсів.

ABSTRACT:

Organization of the state regulation of tourism in Ukraine and opportunities for its improvement on the basis of learning from the experience of leading tourist countries in Europe is the purpose of the study. The notion and main purpose of the state regulation of tourist activities is substantiated. It is established that the history of the state regulation of tourism in Ukraine points to the frequent change and re-organization of its central body, which did not facilitate the development of tourism. Analysis of the role of the state in the organization and development of tourist activities in different countries of the world allowed determining four types of models of the state participation in regulation of tourism as a constituent element of economy of the mentioned countries: American, Budget-Forming, European and Mixed. Experience of leading tourist countries (France, Spain, Great Britain and Italy) convinces of the necessity for the efficient building-up of

¹ д-р. екон. наук, старший науковий співробітник

Закарпатського регіонального центру соціально-економічних гуманітарних досліджень
НАН України, УКРАЇНА

Doctor of Economics Sciences, senior researcher

Transcarpathian Regional Centre for Socio-Economic and Humanitarian Studies of NAS of Ukraine, UKRAINE

the state bodies responsible for the development of the mentioned branch. Efficient organization of tourism in a country and its state regulation, cooperation with non-governmental institutions, active promotion of the national tourist product, implementation of efficient promotion and PR activities and a developed tourist infrastructure facilitate interest in this country by the tourists and inflow of monetary resources.

ВСТУП.

Туризм для багатьох країн світу є пріоритетним напрямом розвитку національної економіки, оскільки дана галузь здійснює позитивний мультиплікативний вплив на інші види економічної діяльності, сприяє притоку інвестицій, розбудові інфраструктури, розвитку торгівлі, зростанню зайнятості та збільшенню валового національного продукту загалом.

Україною проголошено туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури. Для розвитку даної сфери наша держава володіє потужним природно-ресурсним потенціалом, але наявні також несприятливі чинники, зокрема, економічна та політична нестабільність в країні, недосконалість нормативно-правової бази, відсутність чіткого бачення перспектив розвитку вітчизняної туристичної галузі. З цих позицій потребує вивчення досвіду провідних країн щодо ефективної побудови системи державного регулювання туристичної сфери.

Дослідженню питань розвитку туристичної індустрії та використання іноземного досвіду регулювання сфери туризму в Україні присвячено праці Бартошук О.В. [2], Гостюка В.І. [7], Давидової О.Г. [9], Дешевенко Л.П. [12], Мельниченко О.А. [16], Саух І.В. [21], Сисоєвої І.С. [22], Черниш І.В. [37], Шелеметьєвої Т.В. [38], Шупік Б.Б. [39], Юрченко Н.І. [40] та ін. Окремі питання щодо можливостей фінансування туристичної галузі розглядалися автором в публікаціях [25; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 32].

Метою дослідження є організація державного регулювання туристичної діяльності в Україні та можливості її вдосконалення на основі вивчення досвіду провідних туристичних країн Європи.

Для досягнення виділеної мети виокремлено наступні завдання:

1) визначити поняття та суб'єкти державного регулювання туризму в Україні;

2) дослідити моделі державного регулювання туристичної діяльності;

3) проаналізувати зарубіжний досвід державного регулювання туризму.

Предметом даного дослідження є вітчизняний та міжнародний досвід організації державного регулювання туристичної сфери.

ПОНЯТТЯ ТА СУБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.

Необхідність державної підтримки та регулювання туризму як синтетичної, складної сфери діяльності й багатогранної економічної системи з розгалуженою мережею зв'язків, в орбіту якої входить понад 40 суміжних галузей національної економіки (транспорт, зв'язок, харчування), є очевидною. Необхідність впливу органів державної влади на розвиток туризму доведена світовою практикою. Зокрема, в Гаазькій декларації по туризму зазначено, що туризм має плануватися державною владою на комплексній і послідовній основі з урахуванням усіх аспектів цього феномена [16, с.58]. Згідно з позицією Всесвітньої туристичної організації, на сучасному етапі розвитку туризму тільки держава й уряд відіграють першорядну, якщо не єдину, роль, а всі інші учасники лише долучаються [38, с. 222].

Аналіз, проведений Всесвітньою туристичною організацією (ВТО), свідчить, що у більшості країн світу державна туристична політика впроваджується безпосередньо через центральні органи виконавчої влади – національні туристичні організації, інші інститути, а також опосередковано за допомогою правових важелів підтримки туристичної інфраструктури та міжнародної політики. Туристична політика має характерні риси загальної політики держави. Разом із тим існують і деякі специфічні фактори, що впливають на її формування: природні умови країни, розвиненість транспортної індустрії, соціальні фактори (умови життя людей, система відпусток); фактори, пов'язані зі створенням економічної основи для розвитку туризму (стабільні валютно-фінансові, зовнішньоекономічні відносини); правові фактори, пов'язані зі створенням і функціонуванням туристичного законодавства.

Ефективність реалізації туристичної політики країни головним чином визначається суб'єктами, що відповідають за її реалізацію. Слід зазначити, що впродовж останніх тридцяти років інституції, які займалися регулюванням туристичної сфери України, зазнавали дуже частих реорганізацій та змін.

З 80-х років ХХ ст. центральними виконавчими органами в галузі туризму в Україні були такі: до 1988 року – Головне управління Української РСР з іноземного туризму; у 1989–1993 роки центральної державної структури не було. З 1993 по 1999 роки ним був Державний комітет України з туризму (підпорядкований Кабінету Міністрів України). Ним виведено з тіньового

сектору діяльність туристичних підприємств, розширено асортимент та підвищено якість туристичних послуг. Україна в 1997 році стала Дійсним членом Всесвітньої туристичної організації. В період 1999–2001 років центральним виконавчим органом з туризму був Державний комітет молодіжної політики, спорту та туризму. Молодіжна та фізкультурно-спортивна сфери відсунули туристичну сферу на третій план. Сумарні показники туристичної галузі тоді були найгіршими за всі роки незалежності. З 2001 по 2002 роки функціонував Державний департамент туризму, який проіснував лише півроку, протягом яких нічого визначного для туристичної сфери не було зроблено. Наступним центральним виконавчим органом з туризму (2002–2005 роки) була Державна туристична адміністрація, за існування якої відбулися зміни в національному законодавстві щодо регулювання інвестиційної діяльності, функціонування туристичних підприємств та організацій, готельного бізнесу. Адміністрацією розроблено нормативну базу для інвентаризації ресурсів туристично-рекреаційної сфери та розвитку сільського туризму, розбудовано договірно-правову базу двостороннього співробітництва з країнами ЄС (Європейського Союзу), ухвалено нову редакцію Закону України «Про туризм» (2003 рік), розроблено Державну програму розвитку туризму на 2002–2010 роки та Програму розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів та основних транспортних магістралей у 2004–2010 роках. З 2006 по 2010 роки центральним органом управління галуззю стає Міністерство культури і туризму з Державною службою туризму та курортів. Нею здійснюється адаптація законодавства України до відповідних Директив Європейського Союзу.

Внаслідок реорганізації центральних та урядових органів державної влади України (відповідно до Указів Президента від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 та від 6 квітня 2011 року № 370/2011, Постанови КМУ від 28 березня 2011 року № 346) у грудні 2010 року створюється Міністерство інфраструктури України з функціями з реалізації державної політики у сфері туризму. Як і раніше, основною функцією міністерства є управління транспортом і зв'язком, а Державне агентство з туризму та курортів приєднується до нього.

У 2014 році Державне агентство України з туризму і курортів було ліквідовано, а його функції покладені на Міністерство інфраструктури України та Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, що стало причиною багаторазової трансформації центрального органу виконавчої

влади у сфері туризму. Отже, центральний виконавчий орган у туризмі не є постійним, а часті реорганізації не сприяють розвитку галузі.

У 2016 р. органом, який здійснював управління у сфері туризму, виступав Департамент туризму та курортів, що був самостійним структурним підрозділом апарату Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. При цьому контроль за ринком туристичних послуг було покладено на Мінекономіки [38].

24 грудня 2019 р. Кабміном було затверджено Положення про Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ), згідно якого дана інституція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та інформаційної політики і який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів).

Законодавча основа державного регулювання туристичної діяльності в Україні складається з Конституції України, Закону України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР [14] та Закону України «Про курорти» від 5 жовтня 2000 року № 2026-III [13]. Цими Законами визначаються базові правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку туризму та курортів. Закон України «Про туризм» визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав під час здійснення туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України [14]. Закон України «Про курорти» [13] визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні та спрямований на забезпечення використання з метою лікування та оздоровлення людей природних лікувальних ресурсів, природних територій курортів, які є надбанням народу України, та їх охорони.

Відповідно до вимог та проблем розвитку сфери туризму Кабінетом Міністрів України схвалено Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (далі – Стратегія-2026) [33]. У документі головною метою визначено «формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та курортів згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на високорентабельну,

інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечує прискорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому, сприяє підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі».

Слід зазначити, що в національному законодавстві, а також серед вітчизняних дослідників відсутній єдиний підхід до розуміння поняття “державне регулювання туризму” (таблиця 1):

Таблиця 1

Підходи до поняття “державне регулювання туризму”*

Автори	Означення
Сисоєва С.І.	сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на діяльність суб'єктів господарювання та ринкову кон'юнктуру з метою забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів, вироблення єдиної концепції розвитку туристичної сфери
Шупік Б.Б.	система заходів задля здійснення підтримувальної, компенсаційної і регулювальної діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку туризму й вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й усього суспільства
Гаврилюк А.М.	здійснення уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування соціально-політичних, фінансово-економічних, правових, організаційних, інформаційних заходів, спрямованих на використання інноваційних підходів до розвитку вітчизняного туризму із застосуванням принципів державного маркетингу
Біль М.М.	вид діяльності держави, що передбачає цілеспрямований вплив на систему відносин на ринку туристичних послуг з метою його збалансованого розвитку через дієвий механізм державного управління
Козловський Є.В., Мельниченко О.А., Шведун В.О.	сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів і вироблення єдиної концепції розвитку індустрії туризму
Алексеева Ю.В.	сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на розвиток туристичної сфери і створення умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектора щодо розвитку туризму через різні механізми (адміністративні, організаційні, економічні, правові, екологічні тощо)

Саух І.В.	державне регулювання туристичної індустрії – це комплекс заходів держави, спрямованих на скеровування поведінки господарюючих суб'єктів в напрямі, необхідному для досягнення поставлених державою цілей суспільного розвитку
Хлопак С.В.	запропоновано розглядати механізм державного регулювання туризму як виражену систему прийомів, важелів та методів впливу на розвиток туризму в країні, а також способів їх практичного застосування за тієї чи іншої ситуації, якою обумовлюються цілі та завдання розвитку галузі
Яценко В., Пасека С. та ін.	сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів і вироблення єдиної концепції розвитку туристської сфери
Герасименко В.Г., Михайлюк О.Л.	під державним регулюванням туристичної діяльності розуміється система дій та заходів держави щодо вибору і застосування сукупності інструментів, за допомогою яких здійснюється прямиий або опосередкований вплив на об'єкти і суб'єктів туристичної діяльності та створюється сприятливе середовище для розвитку цього виду діяльності

**Складено автором самостійно на основі [1], [3], [5], [11], [15], [16], [21], [22], [34], [39], [42]*

На наш погляд, найбільш вдалим є означення державного регулювання туристичної діяльності, запропоноване Герасименко В.Г. та Михайлюком О.Л. [11], під яким слід розуміти систему дій та заходів держави щодо вибору і застосування сукупності інструментів, за допомогою яких здійснюється прямиий або опосередкований вплив на об'єкти і суб'єктів туристичної діяльності та створюється сприятливе середовище для розвитку цього виду діяльності.

Виходячи з наведеного означення, погоджуємося з Саух І.В. [21, с.64], яка зазначає, що головною метою державного регулювання в туристичній індустрії є: 1) створення конкурентноспроможного та високоефективного туристично-рекреаційного комплексу, спроможного забезпечити задоволення потреб вітчизняних і закордонних громадян у туристичних послугах, здійснити вагомий внесок у розвиток економіки країни і регіону за рахунок збільшення кількості робочих місць, податкових надходжень до бюджету; 2) підвищення ефективності використання потенціалу туристично-рекреаційного комплексу України в контексті побудови соціально орієнтованої економіки.

Згідно Закону України “Про туризм” [14] основними цілями державного регулювання в галузі туризму є: забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав; безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд; збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій; створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності.

Згідно Закону України “Про туризм” [14] регулювання в галузі туризму здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції.

Експерти Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) провели дослідження за вкладом туризму в економіку країн. У глобальному масштабі на сектор припадає 10,4% світового ВВП, однак цей показник для цілого ряду країн значно вище. Як виявилось, самим «туризмозалежним» регіоном в світі є Мальдіви: тут частка туристичної галузі в ВВП країни за підсумками 2017 року склала 39,6%. Для порівняння: внесок туризму у ВВП Великобританії оцінюється в 3,7%, в США цей показник ще нижчий - 2,6%.

Найбільше в європейському регіоні залежить від туризму Мальта (14,2% ВВП), Чорногорія (11%), Хорватія (10,9%) і Грузія (9,3%). Як відзначають експерти, деякі з напрямків, які увійшли в топ-20, вже диверсифікують свою економіку. Наприклад, в 2016 році показник ВВП для Мальдівських островів був 41,5%, для Макао - 43,9%. Але у інших країн залежність зростає. На Сейшельських островах внесок туризму в ВВП зріс з 21,3% до 26,4%, в Сент-Люсії - з 13,8% до 15%. Якщо є країни, максимально залежні від туризму, то знайдуться ті держави, де туризм не грає провідної для національної економіки. Україна входить в ТОП-20 таких низько залежних від туризму країн з тринадцятим місцем, пропустивши «вперед» Конго, Папуа Нову Гвінею, Узбекистан, Молдову, Суринам, Габон, Росію,

Анголу, Чад, Киргизстан і Румунію. У нашій країні, як порахували в WTTC, прямий внесок туризму у ВВП в 2017 році становив лише 1,54% [36].

Зазначимо, що за індексом конкурентоспроможності сектору подорожей і туризму в 2017 р. Україна займала 81 місце [10].

Як свідчать дослідження науковців [10], протягом останніх трьох років трійка найбільш проблемних сфер, які тягнуть Україну вниз – це непрацюючі державні інститути, відсутність макроекономічної стабільності і проблеми у фінансовому секторі. У той же час, найбільше за останні роки погіршилася конкурентоспроможність ринку праці, системи інновацій та інфраструктури.

Туризм в Україні може і повинен стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом наповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного та повноцінного відпочинку і оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу і держави. А поки що туристична галузь України, маючи потужний туристично-рекреаційний потенціал, розвивається без цілеспрямованої, комплексної політики держави й відпрацьованих механізмів управління, особливо на рівнів регіонів. Туризм України є переважно виїзним, зруйновано систему соціального туризму й рекреації, не відбудовуються важливі складові інфраструктури галузі [12, с. 127].

Наша країна продовжує знаходитися наприкінці цього рейтингу і втрачає конкурентні позиції в міжнародних відносинах, залишаючись однією з найменш конкурентоспроможних країн в Європі.

Туристична галузь України, маючи потужний туристично-рекреаційний потенціал, розвивалася без урахування особливостей її функціонування, глибокого проникнення в суть проблем та за відсутності цілеспрямованої, комплексної туристичної політики держави й відпрацьованих механізмів управління [22].

МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Аналіз ролі держави в організації й розвитку туристичної діяльності в різних країнах світу дозволяє виділити типи моделей державної участі в регулюванні туризму як складової економіки даних країн.

Царук О.В. [35] пропонує три моделі державного регулювання туристичної сфери: модель ліберального ринку (американську) – не передбачає центрального державного адміністрування (США); кейнсіанську – передбачає діяльність сильного та авторитарного міністерства, що контролює діяльність усієї галузі (Туреччина, Туніс, Єгипет, Мальта, Хорватія)

та змішану (європейську) – питання розвитку туристичної сфери вирішуються на рівні багатогалузевого міністерства, як правило економічного спрямування (Франція, Чехія, Австрія та інші європейські країни). Остання модель характеризується наявністю двох чітко відокремлених спрямувань: перше займається глобальними питаннями державного регулювання туризму – нормативно-правова база, координація діяльності регіонів, міжнародне співробітництво. Друге спрямування маркетингове: створення позитивного іміджу країни, її репрезентація на міжнародних виставках та форумах, стимулювання в'їзного туризму.

Інші дослідники [2], [40] виділяють чотири типи моделей розвитку туристичної галузі: I модель – «американська»; II модель – «бюджетотворююча»; III модель – «європейська»; IV модель – «змішана».

Перша модель базується на відсутності центральної державної туристичної адміністрації, де питання вирішуються на принципах ринкової «самоорганізації». Використовують таку модель у тих випадках, коли туризм для національної економіки не актуальний, а суб'єкти туристичного ринку займають сильні позиції і здатні вирішувати свої проблеми без державної участі. Подібна модель управління індустрією туризму властива для США. Так, в 1997 р. США ліквідували державну структуру U.S. Travel and Tourism Administration (USTTA), що відповідала за розвиток туризму в країні.

Друга модель передбачає наявність сильного й авторитетного центрального органу – міністерства, що контролює діяльність усіх підприємств туристичної галузі в країні. Для її реалізації потрібні відповідні умови, а саме: значні фінансові вкладення в туристичну індустрію: зокрема у рекламну й маркетингову діяльність, інвестування в туристичну інфраструктуру тощо. Дана модель організації управління туристичною індустрією діє в Єгипті, Мексиці, Тунісі, Туреччині та інших країнах, для яких туризм є одним з основних джерел валютних надходжень відповідних державних бюджетів.

Третя модель властива для розвинених європейських держав і названа «європейською». Питання розвитку туристичної діяльності в цих країнах вирішуються в рамках певного багатогалузевого міністерства на рівні відповідного галузевого підрозділу. Підрозділ міністерства, що відповідає за розвиток туризму в країні, здійснює свою діяльність у двох напрямках: вирішує або регламентує загальні питання державного регулювання та спрямовує і координує маркетингову діяльність.

Міжнародна практика виділяє ще четверту модель державного регулювання розвитку туристичної діяльності (змішану), що передбачає

створення комбінованого міністерства, яке охоплює разом із туристичною діяльністю ще й інші суміжні галузі. Характерними ознаками четвертої моделі державного регулювання є визначення туристичної галузі пріоритетною для країни, чіткий розподіл повноважень між центральною та регіональною туристичними адміністраціями. Представником такої моделі може бути організація туристичної діяльності в Індії та Малайзії [7; 9].

За даними ЮНВТО, у понад 80% країн світу туризм віднесено переважно до компетенції міністерств і відомств економічного блоку (міністерства економіки, торгівлі, транспорту, промисловості, фінансів), решта – до міністерств і відомств соціального блоку (міністерства культури, екології, освіти, інформації, старожитностей, археології). Основними цілями державної туристської політики подібних багатогалузевих міністерств є забезпечення збалансованості розвитку туризму та інших галузей економіки [42, с.186].

Свою діяльність галузевий підрозділ багатопрофільного міністерства спрямовує у таких двох напрямках:

1) вирішення загальних питань державного управління та регулювання («адміністративна гілка»): розробка та формування нормативно-правової бази для галузі; координація діяльності регіональної представницької й виконавчої влади; сприяння міжнародному співробітництву на міждержавному рівні, збирання й обробка статистичної інформації;

2) координація маркетингової діяльності, створення привабливого туристського іміджу країни за рубежом («маркетингова гілка»): організація маркетингових і рекламних заходів, участь у виставках і міжнародних туристських організаціях, керування туристськими представництвами своєї країни за кордоном та ін.

Варто відмітити, що залежно від моделі державного регулювання, прийнятої у тій чи іншій країні, змінюються підходи до контролю за провадженням підприємницької діяльності у сфері туризму. Так, встановлено, що країни, які створили окреме міністерство туризму, мають більше обмежень при організації туристичного бізнесу. Найчастіше це стосується застосування принципів тотального ліцензування будь-якої діяльності, пов'язаної з обслуговуванням туристів, – наприклад, ліцензію повинні отримувати не тільки туроператори та турагенти, але й інші суб'єкти господарювання: засоби розміщення, транспортні компанії, заклади харчування тощо. При цьому діють достатньо суворі штрафні санкції за недотримання ліцензійних умов або за здійснення діяльності без ліцензії. Категоризація об'єктів готельного та ресторанного господарства найчастіше

також знаходиться під юрисдикцією держави, яка затверджує стандарти та нормативи для проходження процедури сертифікації.

У країнах, які знаходяться на другій моделі державного регулювання у сфері туризму, значна частина повноважень зазвичай передається на регіональний (мезоекономічний) рівень. Як правило, ліцензуванню підлягає не уся діяльність, пов'язана з обслуговуванням туристів, а тільки посередницька. При цьому країна може запроваджувати декілька видів ліцензій. Наприклад, у Туреччині існують три типи ліцензій («А», «В» і «С») залежно від видів послуг, які виконують туристичні фірми (з організації поїздок, з продажу транспортних квитків, з обслуговування внутрішніх туристів); у Японії – чотири типи ліцензій (для туроператорів 1-го, 2-го, 3-го класу та турагентів). Щодо готельного бізнесу, то законодавством найчастіше передбачена обов'язковість проведення процедури категоризації засобів розміщення та закладів харчування щодо застосування норм національних стандартів з певних видів діяльності.

Третя модель державного регулювання у сфері туризму у її класичному розумінні найбільш приваблива для країн, які мають досить досконале законодавство, виконання норм якого не передбачає додаткових втручань центрального органу виконавчої влади та обмежень у провадженні діяльності, пов'язаної з обслуговуванням туристів. Саме при використанні цієї моделі відбувається об'єднання зусиль державної влади та представників туристичного бізнесу на користь усіх. Прикладів взаємовигідного державного-приватного партнерства чимало. Так, у країнах з третьою моделлю державного регулювання практично відсутнє ліцензування туристичної діяльності або можуть ліцензуватися тільки окремі її види (наприклад, у Великій Британії – лише діяльність з організації авіатурів для британських туристів). Проте саме у таких країнах набуло значного поширення застосування механізму фінансових гарантій відповідальності туроператорських компаній. Окрім встановлення певної мінімальної суми фінансового забезпечення, її реальний обсяг залежить від щорічного обсягу продажів. У випадку значної зміни об'ємів реалізації туристичного обслуговування протягом року (наприклад, у зв'язку з відкриттям філій, розширенням спектра туристичних послуг тощо), ліцензіат зобов'язаний проінформувати про це свого гаранта (банківську установу, страхову компанію тощо) для перегляду суми фінансових гарантій.

У країнах, що знаходяться на третій моделі державного регулювання, профільні асоціації у сфері туризму, як правило, об'єднують на добровільній основі різних учасників туристичної діяльності з метою захисту їх спільних

прав і інтересів. Ці організації мають неурядовий статус, однак у туристично розвинутих країнах світу вони виконують частину функцій центрального органу виконавчої влади у сфері туризму. Це є вигідним як для представників туристичного бізнесу, які отримують можливість впливати на формування туристичної політики держави, так і для самої держави, яка не фінансує діяльність професіональних об'єднань.

Наприклад, у багатьох країнах Європи, які створили єдину систему класифікації «Hotelstars Union», саме на профільні асоціації готел'єрів – «Deutscher Hotel-und Gaststättenverband» («DEHOGA», Німеччина), «Czech Association of Hotels and Restaurants» («AHRCR», Чехія), «Royal Dutch Hotel Association» («RDHA», Нідерланди), «Swedish Hospitality Industry» («VISITA», Швеція), «Swiss Hotel Association» («SHA», Швейцарія), «Hungarian Hotel & Restaurant Association» («HHRA», Угорщина), «Estonian Hotel and Restaurant Association» («EHRA», Естонія), «Association of Hotels and Restaurants of Latvia» («AHRL», Латвія), «Lithuanian Association of Hotels and Restaurants» («LVRA», Литва), «Association for the hotel, restaurant, tourism industry» («HORESTA», Данія), «Liechtenstein Hotel & Gastronomy Association» («LHGV», Ліхтенштейн) – покладені функції з проведення категоризації засобів розміщення. Так, німецька асоціація представників готельно-ресторанного бізнесу «DEHOGA» визнана урядом держави як федеральний орган із встановлення категорій готелям, які мають членство у цій організації.

Аналогічно великий вплив на усіх суб'єктів сфери туризму в країнах з третьою моделлю державного регулювання мають асоціації представників туристичного бізнесу. Наприклад, найбільш впливовою недержавною туристичною організацією у Великій Британії є «Travel Association», яка виникла у 2008 р. у результаті об'єднання Британської асоціації туристичних агентств (ABTA) і Федерації туроператорів (FTO). У цей час «Travel Association» нараховує понад 5000 турагентств і близько 900 туроператорів, тобто представляє інтереси практично усіх туристичних фірм, які діють на території країни. У зв'язку із суворими вимогами, пропонованими Асоціацією до безпеки подорожей, антикризових заходів, а також фінансового захисту туристів, членство у цій структурі є гарантією високої якості обслуговування, надійності та стабільності. Разом із численними перевагами, які одержують члени «Travel Association», на них накладається низка серйозних зобов'язань у плані відповідності певним фінансовим і професійним стандартам. Запропонована Асоціацією система захисту прав споживачів на випадок банкрутства турфірми-члена «Travel Association» була визнана кращою у світі. Таким чином, Асоціація є аналогом органу

ліцензування туристичної діяльності та органу сертифікації послуг туристичних фірм, який у інших країнах входить до функцій державного органу виконавчої влади у сфері туризму [11, с.75 - 76].

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ.

Згідно з даними ВТО, на Францію, Іспанію, Велику Британію та Італію разом припадає близько 1/3 світових туристичних прибутків. Саме тому організація державного регулювання туризму в цих країнах потребує дослідження.

Туристичну атрактивність Європейського регіону в цілому та окремих країн зокрема, визначають: якість довкілля, що виступає індикатором екологічної атрактивності туристичного регіону; матеріально-технічна база туризму, що визначає рівень розвитку засобів розміщення та обслуговування туристів; сконцентрованість культурно-історичних пам'яток та розважальних закладів; розвиток інформаційно-комунікаційних технологій який визначає рівень комунікаційної атрактивності території; стан криміногенної ситуації в регіоні, що є індикатором рівня безпеки подорожей в регіоні; рівень транспортної доступності; загальний імідж регіону, що виступає критерієм загальної соціально-економічної атрактивності туристичної [23].

Тривалий час найбільш відвідуваною країною світу залишається Франція. У Франції питання регулювання туризму належать до компетенції міністерства транспорту та суспільних робіт, у структурі якого функціонують державний секретаріат з питань туризму та управління туризму. Ці органи відповідають за управління та регулювання галузі, інвестування й міжнародні відносини у сфері туризму. Крім того, існує ще ціла низка органів, що беруть участь в управлінні туризмом із правом дорадчого голосу: Рада з туризму при міністерстві транспорту та суспільних робіт, французьке агентство туристичного інжинірингу, національна наглядова рада з туризму (маркетингові дослідження й статистика в туризмі), національне агентство з питань відпускних подорожей (соціальний туризм), Національний комітет з процвітання Франції (питання екології й озеленення міст).

Просуванням образу Франції як туристичного центру на міжнародному ринку займається асоціація "Maison de la France", створена в 1987 р. на підставі угоди про партнерство між місцевими адміністраціями, туристичними фірмами, готелями, адміністраціями об'єктів екскурсійного показу. На сьогодні асоціація налічує близько 800 членів. У штаті асоціації

“Maison de la France” понад 200 співробітників, 31 його представництво працює в 26 країнах світу. Керівний орган асоціації – рада директорів – складається з 27 осіб (1/3 – чиновники з держапарату, а 2/3 – представники приватного бізнесу). Діяльність асоціації до 60 % фінансується з держбюджету [8, с. 118].

Туризм є однією з провідних галузей економіки Іспанії. За офіційними даними, загальний внесок сфери туризму до ВВП країни склав у 2016 р. 158,9 млрд (177,2 млрд дол. США), що становить 14,2 % від загального прибутку держави. За свідченням фахівців, показник експорту у сфері туризму Іспанії у 2017 р. склав 58,9 млрд євро (65,7 млрд дол. США), або 16,1 % загального обсягу експорту. Експерти прогнозують, що цей показник збільшиться на 2,5 % річних із 2017 р. до 2027 р. і становитиме 78,5 млрд євро (87,5 млрд дол. США). Сьогодні у сфері туризму країни безпосередньо працює 862 тис. осіб, або 4,7 % загальної зайнятості населення. Окрім того, за висновками фахівців, у пік курортних сезонів іспанський уряд ще додатково та опосередковано залучає 14,5 % трудових ресурсів країни (2,7 млн робочих місць). Експерти очікують, що цей показник зросте до 3 млн робочих місць у 2027 р. (15,3 % від загальної кількості зайнятих у туризмі). За офіційними даними, Іспанія нині приймає 7 % від усіх іноземних туристів світу, що вивело її на друге місце у світі після Франції та друге місце після США за обсягом доходів від туризму [18, с. 74].

Утримання провідних позицій на міжнародному туристичному ринку в умовах кризових трансформацій та загострення конкуренції, підтримка позитивного міжнародного іміджу країни, ефективне використання наявного туристично-рекреаційного потенціалу Іспанії є результатом системної дії поміркованої державної туристичної політики. Діяльність держави з розвитку туристичної індустрії надала підстави говорити про так звану «іспанську модель туризму», яка успішно реалізується і в інших країнах.

Уже протягом багатьох років туристична індустрія Іспанії є об'єктом постійного активного державного регулювання. Ранні періоди характеризувалися експансивним характером політики в галузі туризму, головною метою якої було досягнення максимального зростання рівня туризму в кількісному вираженні на основі централізованого державного втручання. Питання планування та просування туристичних продуктів в межах територіально-адміністративних одиниць делегувалися Автономним Співтовариствам (las Comunidades Autónomas). Обов'язки, повноваження та завдання державних органів з туризму змінювалися та

трансформувалися паралельно з історичними та економічними умовами розвитку країни. Такі передумови актуалізували необхідність координації дій у сфері туризму та його розвиток на основі таких індикаторів, як якість, стійкість, знання та інновації. На сучасному етапі інституціональне забезпечення розвитку туристичної галузі Іспанії має досить розгалужену структуру, оскільки включає: Міністерство промисловості, енергетики та туризму, Державний (генеральний) Секретаріат з туризму, Інститут туризму Іспанії (якому також підпорядкований Інститут досліджень в галузі туризму), Державне агентство з управління інноваціями та технологіями в туризмі та Державну готельну мережу Paradores de Turismo de España.

Міністерство промисловості, енергетики та туризму (Ministerio de Industria Energía y Turismo) є підрозділом Державної адміністрації Іспанії, функціями якого є розробка і проведення державної політики в області розвитку промисловості та інновацій, торгівлі, діяльності малих і середніх підприємств, енергетики і гірничодобувної промисловості, туризму, телекомунікацій, аудіовізуальних засобів масової інформації та розвитку інформаційного суспільства.

Державний (генеральний) Секретаріат з туризму (Secretaría de Estado de Turismo). Міністерство промисловості, енергетики та туризму делегує вирішення питань розвитку туристичного сектору Секретаріату, компетенція якого поширюється на прийняття будь-яких дій, необхідних для визначення, розробки та реалізації політики в галузі туризму та відповідної рекламної діяльності.

Інститут туризму Іспанії (TURESPAÑA) є адміністративною одиницею центрального уряду, відповідальною за популяризацію Іспанії як туристичної дестинації. Ця організація має широку мережу інформаційних офісів в Іспанії та 33 представництва у різних країнах світу. Інститут повністю фінансується з держбюджету. Завдяки цьому Іспанія посідає перше місце у світі за обсягом річного бюджету, що витрачається на просування національного туристичного продукту за кордоном.

Державна готельна мережа Paradores de Turismo de España – це державна компанія з обмеженою відповідальністю, основною функцією якої є управління 93 готельними установами, які в основному розміщені в історичних будівлях (замках, палацах, монастирях тощо). Функціонування Paradores de Turismo є прикладом успішного досвіду відновлення історичної спадщини Іспанії. Інститут досліджень в галузі туризму (The Instituto de Estudios Turísticos) був створений в 1962 р., знаходиться в безпосередньому підпорядкуванні Turespaña. До головних функцій Інститут

досліджень відносять: дослідження туристичних ринків, зокрема внутрішнього, в'їзного туризму, збір статистичної інформації, підтримка бази даних існуючих тенденцій у сфері туризму, змін індексу конкурентоспроможності туристичного сектору, проведення ситуативних досліджень з поведінки туристів, форма розміщення і зайнятості, організації туризму тощо.

Державне агентство з управління інноваціями та технологіями в туризмі (Sociedad Estatal para la Gestión de la Innovación y las Tecnologías Turísticas – SEGITTUR). Ця державна компанія була заснована в 2002 р. як інструмент, метою якого є поєднання новітніх технологій з розвитком туризму. Місія SEGITTUR – розробка та впровадження в туризм нових інформаційних технологій з метою зміцнення позицій Іспанії на міжнародному ринку туристичних послуг. SEGITTUR активно співпрацює з Інститутом туризму з метою покращення ефективності рекламної кампанії.

Відповідно до Конституції Іспанії автономні області мають право самостійно розвивати та регулювати туризм в межах відповідних територій. Місцеві провінції та муніципалітети виконують вказані функції відповідно до Конституційних прав розподілу повноважень з управління власними інтересами з урахуванням їх автономії. Їх повноваження стосуються в основному популяризації туризму та розповсюдження необхідної інформації. Цей розподіл повноважень створює мережу взаємопов'язаних управлінських відносин і різних інструментів співробітництва, функціями якої є внесення узгодженості у дії органів державної влади з питань розвитку туризму. Співпраця є ключовим елементом, оскільки є спільні інтереси, які повинні бути відповідним чином підібрані та забезпечувати максимально можливу ефективність роботи [17, с. 68 - 70].

У Великобританії державне регулювання у сфері туризму здійснює Міністерство культури, ЗМІ та спорту, яке співпрацює з органом, який безпосередньо займається розвитком туризму у країні, – VisitBritain. VisitBritain є Національним агентством з туризму Британії, відповідальним за маркетинг Британії у всьому світі. VisitBritain є позавідомчим державним органом, який фінансується Міністерством культури, ЗМІ та спорту, співпрацює з урядом та великою кількістю організацій у Великобританії та за кордоном з ціллю популяризації та ефективного просування туристичних продуктів Британії. Складовою VisitBritain є мережа з більш ніж 70 туристичних представництв у різних країнах світу, що є найперспективнішими ринками для реалізації британського туристичного продукту. Щорічно з державного бюджету виділяється близько 80 млн. фунтів

стерлінгів для проведення маркетингової діяльності, а також утримання закордонних туристичних представництв. Аналіз проведених у Великобританії маркетингових досліджень свідчить, що 1 фунт стерлінгів, вкладений у туризм, дає 27 фунтів прибутку, з них 4 фунти повертаються у вигляді податків. Важливою складовою державного регулювання туристичної сфери Великобританії є регіональні туристичні ради (PTR). Вони зазвичай координують свою діяльність на місцевому рівні з органами місцевого самоврядування, а на регіональному та міжрегіональному рівні співпрацюють з агентствами регіонального розвитку. Фінансування здійснюється на рівні держави, місцевих рад та приватними структурами. Специфікою діяльності цих рад є те, що вони функціонують за рамками існуючих територіальних одиниць, розглядаючи території з позиції їх туристичної привабливості. До головних функцій PTR відносяться: формування стратегії розвитку туризму на регіональному рівні, представництво інтересів регіону на національному рівні, розвиток туристичної інфраструктури, популяризація регіону [24, с. 246].

В Італії державним органом, відповідальним за питання туризму, є Департамент розвитку конкурентоспроможності туризму (Dipartimento per lo Sviluppo e la Competitività del Turismo), що входить до складу офісу Прем'єр-міністра та підпорядковується Міністрові туризму Італії. Департамент виконує такі функції: у координації з адміністраціями регіонів і автономних провінцій розробляє та затверджує національну політику у сфері туризму; упроваджує заходи із розвитку туристичного сектору, у тому числі здійснює планування та менеджмент структурних фондів; здійснює нагляд за ENIT (Національна туристична агенція), ACI (Автомобільний клуб Італії) та CAI (Альпійський клуб Італії), тощо.

ENIT (Ente Nazionale Italiano per il Turismo) працює під наглядом згаданого Департаменту. Представники регіональної влади, у тому числі профільних агенцій та асоціацій, входять до складу виконавчої ради агенції. ENIT у координації з регіональними агенціями та профільними асоціаціями забезпечує промоцію Італії як туристичного напрямку з багатим природним та культурним спадком, здійснює дослідження та публікації, розробляє маркетингові стратегії та промоції, направлені на підтримку італійського туристичного сектору. Крім того, інтереси у сфері туризму провінцій та муніципалітетів Італії в ENIT представлені підрозділами національних спілок промисловців і підприємців – UPI (Unione delle Province Italiane) та ANCI (Associazione Nazionale dei Comuni Italiani), які беруть участь у розробці

заходів із підвищення якості туристичних послуг та стимулювання зростання кількості туристів до італійських регіонів.

На національному рівні у структурі органів у сфері туризму також працює низка федерацій та асоціацій, найбільшими з яких є Federturismo (Confindustria), Confturismo (Confcommercio) та Assoturismo (Confesercenti). Основні функції цих об'єднань такі: представництво інтересів підприємств та підприємців туристичної галузі, розповсюдження інформації та комунікації з профільних питань, проведення тренінгів та освітніх програм, просування культурних та підприємницьких зв'язків у сфері туризму, підтримка ініціатив із забезпечення сталого розвитку у туристичній сфері [4, с. 26].

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Історія державного регулювання туристичної сфери в Україні свідчить про часту зміну та реорганізацію її центрального органу, що не сприяло розвитку туризму. На сьогодні в нашій державі створено Державне агентство розвитку туризму, що є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та інформаційної політики і який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів. Законодавчою основою державного регулювання туристичної діяльності в Україні є Конституція України, Закон України «Про туризм» та Закон України «Про курорти».

Під державним регулюванням туристичної діяльності слід розуміти систему дій та заходів держави щодо вибору і застосування сукупності інструментів, за допомогою яких здійснюється прямий або опосередкований вплив на об'єкти і суб'єктів туристичної діяльності та створюється сприятливе середовище для розвитку цього виду діяльності. Головною метою державного регулювання в туристичній індустрії є: 1) створення конкурентноспроможного та високоефективного туристично-рекреаційного комплексу, спроможного забезпечити задоволення потреб вітчизняних і закордонних громадян у туристичних послугах, здійснити вагомий внесок у розвиток економіки країни і регіону за рахунок збільшення кількості робочих місць, податкових надходжень до бюджету; 2) підвищення ефективності використання потенціалу туристично-рекреаційного комплексу України в контексті побудови соціально орієнтованої економіки.

Міжнародною практикою виділено чотири моделі державного регулювання туристичної діяльності. Перша модель базується на відсутності

центральної державної туристичної адміністрації, де питання вирішуються на принципах ринкової «самоорганізації». Друга модель передбачає наявність сильного й авторитетного центрального органу – міністерства, що контролює діяльність усіх підприємств туристичної галузі в країні. Третя модель властива для розвинених європейських держав і названа «європейською». Питання розвитку туристичної діяльності в цих країнах вирішуються в рамках певного багатогалузевого міністерства на рівні відповідного галузевого підрозділу. Четверта модель державного регулювання розвитку туристичної діяльності (змішана) передбачає створення комбінованого міністерства, яке охоплює разом із туристичною діяльністю ще й інші суміжні галузі. Залежно від моделі державного регулювання, прийнятої у тій чи іншій країні, змінюються підходи до контролю за провадженням підприємницької діяльності у сфері туризму.

Досвід провідних туристичних країн (Франції, Іспанії, Великобританії та Італії) переконує в необхідності ефективної побудови державних органів, відповідальних за розвиток даної галузі. Ефективна організація туризму в країні та її державне регулювання, співпраця з недержавними інституціями, активне просування національного туристичного продукту, здійснення дієвої рекламно-інформаційної діяльності, розвинена туристична інфраструктура сприяють зацікавленості такою державою з боку туристів та притоку грошових ресурсів.

REFERENCES:

- [1] Aliksieieva Yu. V. (2005). *Derzhavne rehuliuivannia rozvytku turystychnoi ha-luzi Ukrainy v konteksti dosvidu Frantsii* [State regulation of development of tourist branch of Ukraine in a context of experience of France]. Thesis for candidate degree in public administration, specialty 25.00.02 "Mechanisms of public administration". Odessa. 20 p.
- [2] Bartoshuk O.V. (2011). *Modeli rozvytku industrii turyzmu (zarubizhnyi dosvid)* [Models of development of the tourism industry (foreign experience)]. *State and regions*. No 2, pp. 62 – 68.
- [3] Bil M.M. (2010). *Mekhanizm derzhavnoho upravlinnia turystychnoiu haluzziu (rehionalnyi aspekt)* [The mechanism of state management of the tourism industry (regional aspect)]. Thesis for candidate degree in public administration, specialty 25.00.02 "Mechanisms of public administration". Lviv. 23 p.
- [4] Volchetskyi R. V. (2016). *Svitovi dosvid rozvytku sfery turyzmu ta perspektyvy yoho vprovadzhennia v Ukraini*. [World development experience in touristic sphere and its realizing perspectives in Ukraine]. *Odesa National University Herald*. Volume 21. Issue 3. Pp. 25 – 28.
- [5] Havryliuk A. M. (2011). *Derzhavne rehuliuivannia komunikatsiinoho zabezpechennia turystychnoi industrii v Ukraini* [The public regulations of communicative providing of tourist industry in Ukraine]. Thesis for candidate degree in public administration, specialty 25.00.02 – mechanisms of public administration. Kyiv. 23 p.
- [6] Honcharuk N., Koleda H. (2018). *Systema upravlinnia sferoiu turyzmu v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini* [Tourism management system in the conditions of decentralization of power in Ukraine]. *Public Administration and Local Government*. Issue 4 (39). pp. 95 – 103.

- [7] Hostiuk V.I. (2015). Suchasni modeli derzhavnoho rehuliuвання turystychnoi diialnosti: mizhnarodna praktyka [Modern models of state regulation of tourism activities: the international practice]. *Legal Bulletin*, no. 2, pp. 105 – 108.
- [8] Gumenyk A. (2015) Zarubizhnyi dosvid derzhavnoho rehuliuвання turyzmu [Foreign experience of state regulation of tourism]. *Theoretical and applied issues of state building*. Volume 16, pp. 111 – 127.
- [9] Davydova O.G. (2012). Modeli derzhavnoho rehuliuвання rozvytku turystychnoi diialnosti: svitovyi dosvid [Models of state regulation of tourist activity development]. *Effective economy*, issue 10. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z> (accessed 03 February 2021)
- [10] Derhachova V. V., Burtan Ya.V. (2018). Faktory vplyvu na vdoskonalennia konkurentospromozhnosti turystychnoi industrii v Ukraini [Factors influence on improvement of the competitiveness of the tourist industry in Ukraine] *Actual problems of economics and management*. issue 12. Retrieved from: <http://nv.knutkt.edu.ua/index.php/2410-4973/issue/view/7925> (accessed 01 February 2021).
- [11] Gerasymenko V.G., Mychajlyk O.L. (ed.) (2019). Derzhavne rehuliuвання sfery turyzmu Ukrainy v konteksti protsesiv yevrointehratsii [State regulation of tourism sphere of Ukraine in the context of the processes of European integration]. Kyiv, 332 p. (in Ukrainian).
- [12] Deshevenko L.P. (2016) Derzhavne rehuliuвання rehionalnoho rozvytku turyzmu [Government control of tourism sphere at regional level]. *Bulletin of the Eastern European University of Economics and Management*. Volume 2 (21). Pp. 125 – 133.
- [13] Zakon Ukrainy «Pro kurorty» vid 5 zhovtnia 2000 roku №2026 - III [Law of Ukraine “On Resorts” 5 October 2000] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (accessed 04 February 2021).
- [14] Zakon Ukrainy «Pro turyzm» vid 15 veresnia 1995 roku №324/95-VR [Law of Ukraine “On Tourism” September 15 1995] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-#Text> (accessed 04 February 2021).
- [15] Kozlovskiy Ye. V. (2008). Derzhavne rehuliuвання v haluzi turyzmu: stanovlennia ta rozvytok v Ukraini [State regulation in the field of tourism: formation and development in Ukraine] Thesis for candidate degree in public administration, speciality 25.00.02 “Mechanisms of public administration”. Kyiv, 22 p.
- [16] Melnychenko O. A., Shvedun V. O. (2017). Osoblyvosti rozvytku industrii turyzmu v Ukraini [Features of development of the tourism industry in Ukraine]. Kharkiv.153 p. (in Ukrainian).
- [17] Parfinenko A. Ju. (ed.) (2013). Osoblyvosti formuvannia ta realizatsii turystychnoi polityky derzhavy : mizhnarodnyi, natsionalnyi, rehionalnyi dosvid [Features of formation and realization of tourist policy of the state: international, national, regional experience]. Kharkiv. 2013. 280 p. (in Ukrainian).
- [18] Patiichuk V., Karpiuk K. (2018) Osoblyvosti rozvytku vydovyschchnoho turyzmu v Ispanii [The Features of the Development of Spectacular Tourism in Spain]. *Scientific Bulletin of the Lesia Ukrainka East European National University*.Volume 3 (376). Pp. 72 – 81.
- [19] Polozhennia pro Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu Ukrainy. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 hrudnia 2019 r. № 1162 [Regulations on the State Agency for Tourism Development of Ukraine. Approved by a resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, December 24 2019 № 1162]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-n#Text> (accessed 04 February 2021).
- [20] Polozhennia pro Ministerstvo kul'tury ta informatsiinoi polityky Ukrainy Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 zhovtnia 2019 r. № 885 [Regulations on the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine Approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine 16 Oktober 2019 r. № 885]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-n#Text> (accessed 04 February 2021).
- [21] Saukh I. V. (2014). Derzhavne rehuliuвання rozvytku turyzmu: sutnist, poniattia ta problemy vyznachennia [State regulation of tourism development: the essence of the concept and the problem of definition]. *Actual problems of economics*. Volume 4. Pp. 59 – 66.

- [22]Sysoieva S. I. (2014). Mekhanizmy upravlinnia turystychnym biznesom v Ukraini [Mechanisms of tourism business management in Ukraine]. *Actual problems of public administration*. Volume 2. Pp. 75 – 80.
- [23]Snihur K. (2019). Dynamika chyselnosti mizhnarodnykh turystychnykh prybuttiv do krain Yevropy [Dynamics of number of international tourist arrivals to European countries]. *Effective economy*. Volume 8. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/155.pdf (accessed 06 February 2021).
- [24]Soloviov D.I. (2011). Inozemnyi dosvid rehuliuвання diialnosti turystychnoi sfery ta yoho vykorystannia v Ukraini [Foreign experience in regulating the tourism sector and its use in Ukraine]. *Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences*. Volume 4. Pp. 243 – 248.
- [25]Stoika V.S. (2017). Antykrizysnoje upravlenye bankovskoi systemoi Ukrainy v sovremennykh usloviyakh [Anti-crisis management of the banking system of Ukraine in modern conditions]. Graduate School of Business - Lewis National University. 355 p. (in Russian).
- [26]Stoika V.S., Brytchenko Y.H. (2017). Banky rozvytyia: sushchnost, osobennosti funktsionirovaniia y vozmozhnosti stvorennya v Ukrainy. Rozvytok ekonomiky Ukrainy: transformatsii ta innovatsii: kolektyvna monohrafiia. Zaporozhye: Publishing house: "Helvetica". Pp. 115 – 128.
- [27]Stoika V.S. (2013). Rozvytok ta funktsionuvannia kooperatyvnykh bankiv: zarubizhnyi dosvid [Development and functioning of cooperative banks: foreign experience]. *Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property*. Volume 2. Pp. 165 – 170.
- [28]Stoika V.S., Sember S.V., Britchenko I.H. Perspektyvy stvorennia ta funktsionuvannia kooperatyvnykh bankiv v Ukraini [Prospects for the establishment and operation of cooperative banks in Ukraine]. *Economy of Industry*. Issue 1 (77). Pp. 22 – 37.
- [29]Stoika V.S. Osoblyvosti rozrobky ta realizatsii Prohramy rozvytku rehionalnoi bankivskoi systemy (na prykladi Zakarpatskoi oblasti) (2013). [Peculiarities of development and implementation of the Regional Banking System Development Program (on the example of Zakarpattia region)]. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*. Issue 2 (58). Pp. 307 – 314.
- [30]Stoika V.S. (2013). Osnovni tendentsii i napriamy rozvytku bankivskoho sektoru Zakarpatskoi oblasti [The main trends and directions of development of the banking sector of the Transcarpathian region]. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*. Issue 1 (56). Pp. 305 – 313.
- [31]Stoika V.S. (2017). Mizhnarodnyi dosvid funktsionuvannia derzhavnykh bankiv rozvytku: uroky dla Ukrainy [International experience of functioning of state development banks: lessons for Ukraine]. *Bulletin of Odessa National University*. Issue 3 (56). Pp. 157 – 161.
- [32]Stoika V.S. (2016). Banky rozvytku yak finansovyi instrument vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Development banks as a financial instrument for economic recovery in Ukraine]. *Proceedings of the international scientific-practical conference "Problems and Prospects of Entrepreneurship"* (November 25, 2016). Kharkiv. Volume 1. Pp. 301 – 302.
- [33]Stratehiia rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku [Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text> (accessed 12 February 2021).
- [34]Khlopiak S. V. (2015). Derzhavne rehuliuвання turizmu v Ukraini [State regulation of tourism in Ukraine]. Thesis for candidate degree in public administration, speciality 08.00.03 "Economics and management of the national economy". Kyiv. 27 p.
- [35]Tsaruk O.V. (2012). Vybory optimalnoi modeli hosudarstvennoho rehulirovaniia turizmu v Ukrainy [Selection of the optimal model of state regulation of tourism in Ukraine]. Ways and mechanisms for managing the effective development of the national economy in modern conditions: materials of the International scientific-practical. Internet conf. (November 29-30, 2012). – Simferopol, Dolia. Pp. 335 – 339.
- [36]Tsyhanov S.A., Buntova N.V. Rozvytok mizhnarodnykh turystychnykh posluh yak vazhlyva dominanta ekonomichnoho zrostantia [Development of international tourist services as an

- important dominant of economic growth]. *Actual problems of international relations*. Issue 139. Pp. 80 – 93.
- [37] Chernysh I. V. (2013). Rol turystychnoi haluzi u rozvytku natsionalnoi ekonomiky [The role of the tourism industry in the development of the national economy]. *Economic analysis*. Volume 14. Issue 1. Pp. 159 – 166.
- [38] Shelemetieva T.V. (2019). Osoblyvosti ta problemy derzhavnoho rehuliuвання rozvytku turyzmu v Ukraini. [Features and problems of state regulation of development of tourism in Ukraine]. *Global and national economic problems*. Issue 21. Pp. 221 – 225.
- [39] Shupik B. B. (2010). Poniattia i efektyvni metody derzhavnoho rehuliuвання mizhnarodnoho turyzmu v Ukraini [Concepts and effective methods of state regulation of international tourism in Ukraine]. *State and regions. Series "Public Administration"*. No 1. Pp. 130 – 135.
- [40] Yurchenko N.I. (2017). Dosvid providnykh krain svitu shchodo formuvannya derzhavnoi polityky i spriannya rozvytku haluzi turyzmu v Ukraini [Experience of the leading countries of the world on the formation of the state policy and promoting development of the tourism of Ukraine]. *Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*. Volume 16. Issue 2. Pp. 179 – 183.
- [41] Yazina V.A. (2016). Derzhavne rehuliuвання haluzi turyzmu: sutnist i shliakhy vdoskonalennia [State regulation of tourism: the essence and ways to improve]. *Global and national economic problems*. Issue 9. Pp. 526 - 529.
- [42] Financial-economic and innovative support of entrepreneurship development in the spheres of economy, tourism and hotel-restaurant business: collective monograph / V. Yatsenko, S. Pasieka, and others: [Ed. By Doctor of Economic Sciences, Prof. Yatsenko V.M.]. - Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2017. – 619 p.